

Meninger

Hvorfor Donald Trump ikke er en fascist

Den amerikanske presidenten oppfører seg som en mafiaboss. Det er det nye.

Kronikk
Bernt Hagtvet

Professor i statsvitenskap, Universitetet i Oslo/Oslo Nye Høyskole

Debatten om hvorvidt Donald Trump er en fascist eller ikke, har gått i noen år nå. Ved ettårsmerket for hans andre periode som USAs president har denne diskusjonen fått en mer akutt karakter. Vi har nå fått mer materiale enn for et år siden til vår forståelse. Dette gjør ham ikke mindre farlig.

Det er gode grunner for å tenke på Trump som fascist. De ytre kjennetegnene for Trumps ideologiske plassering langt til høyre er kommet klarere frem det siste året.

Fascistlignende trekk

Donald Trump og hans Maga-bevegelse (Make America great again) har tømt det republikanske partiet for modererende elementer. Trump kjennetegnes nå av følgende trekk:

Han er autoritær, preget av ekstrem nasjonalisme, anti-liberalitet, makttilbedelse og voldsaksept, fremviser klare tendenser til rasisme og misantropi og viser gjentatte nedvurderinger av politiske motstandere («de»/«oss»-mentalitet).

Han er antiintellektuell, viser systematisk forskningsfiendskap, fremstår som å komme nær funksjonell analfabetisme, er anti-feminist og fremviser en systematisk løgnaktighet. Han dyrker systematisk aggressiv adferd vis-à-vis andre land og viser lettbent omgang med demokratiske prosedyrer. Han har bak seg forsøk på å underkjenne demokratiske valg (ba om å få fremskaffet 11.000 stemmer i

delstaten Georgia). Dessuten: masseappell, vulgært språk, bruk av politistyrker mot motstandere.

Han bruker offentlige institusjoner til egen politisk bruk og til hevtokter. Han glemmer intet og personforfølger motstandere. Han er gjentatte ganger stilt for riksrett og ville ha blitt dømt for demonstrasjonene i januar 2021. Han paraderer Bibelen, men kaller folk søppel. Han mener haitianeren spiser katter i Ohio og avskjediger folk som har statistikk som han ikke liker. Han har aldri avtjent militærtjeneste, men snakker stadig om «tapere», det vil si soldater som lar seg ta til fange.

Han bygger ned USAs internasjonale hjelpearbeid og forakter menneskerettighetsideene som USA i sin tid var den viktigste fremdriver av. Han svekker dramatisk USAs *soft power*.

Ved innsettelsen i fjor konkluderte jeg at Trump representerer det absolutte bunnfall i amerikansk politisk sivilisasjon. Det er en konklusjon som er styrket det siste året.

Dertil: Trump er som en narr som skriver sitt navn alle vegne, så narsissistisk at han tror på all smiskingen (nå sist ved Israels statsminister Benjamin Netanyahu og Fifa-president Gianni Infantino). Det er gode grunner til å mene at han nærmer seg psykopatien i sitt storhetsvanvidd.

Han er det Niccolò Machiavelli skriver om: den dårlige fyrsten som omgir seg med inkompetente ja-eksistenser, slike som flyter opp hos renessansetyraner som Cesare Borgia (1475-1597) og sultaner, og som taler fyrsten etter munnen. Han fremtrer mer og mer som en krysning mellom keiser Bokassa og en mafiaboss.

Men likevel blir det tydeligere og tydeligere at i en streng forstand er ikke Donald Trump en fascist. Dette gjør ham ikke mindre farlig, men annerledes og like farlig, men på en annen måte. Her er argumentet.

Likheter vs. årsaker

Enhver som deltar i denne debatten, kjenner farene ved å overføre begreper og erfaringer fra en tidligere historisk periode til en annen. Uten finfølelse for kontekst kan man lett stenge for forståelse snarere enn åpne opp for innsikt.

Vi ser her bort fra dem som ønsker å klebe fascistmerket til Trump av polemiske grunner. Denne øvelsen er ikke vårt siktemål her.

Et skille som ofte er underkommunisert, er forskjellen mellom ideologiske likhetstrekk og ulike årsaker til at fascistiske bevegelser kommer til makten.

Det første innebærer analyser av politiske ideer og bredere tankemønstre. Det andre en forståelse av politiske, øko-

nomiske, sosiale, økonomiske og kulturelle bakgrunnsforhold av mer grunnleggende karakter.

Sammenlignet med årsakene til at fascismen eller lignende bevegelser slo gjennom i mellomkrigstiden - kronologisk i nasjoner som Italia, Portugal, Tyskland, Østerrike og Spania - er forholdene i USA totalt forskjellige.

Grunnene er mange: USA er ikke ydmyket i krig, er fullt industrialisert, har ikke en adel (men en pengeadel). Det har ikke grenseproblemer (annet enn dem som Trump lager selv) eller territorier som ønsker seg hjem (irredentisme). Det har ikke en dyptstiltende antidemokratiske kultur eller bondemasser under halv-føydalt trykk som lett lar seg

Informasjon

Aftenpostens debattredaksjon
Debattredaktør: Erik Tornes
Adresse: Aftenposten, Debatt,
Boks 1178, 0107 Oslo

Kronikker/debattinnlegg på nett

aftenposten.no/meninger
Aftenposten returnerer ikke artikler som blir sendt på papir.

Kronikk

E-post: kronikk@aftenposten.no
Kronikk: maks 6000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto.

Debatt

E-post: debatt@aftenposten.no
Hovedinnlegg: 3000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto. Kortinnlegg 400-1500 tegn.

Å kalle Trump en fascist overser noen sentrale sammenhenger, ifølge kronikkforfatteren. Foto: Alex Brandon, AP / NTB

mobilisere til fascisme. Heller ikke mislykkede revolusjoner fra venstre som etterlater seg agg - et klassisk kjennemerke ved land som kan utvikle fascistiske regimer (for eksempel Bayern 1920). Heller ikke religiøse splittelser som sprer tvil om landets identitet (lavkirkelig kristendom i USA kommer nærmest).

I det hele tatt: Det vi kaller makrobestingelser for masseappell for fascisme i europeisk betydning, er ikke til stede. Men det betyr ikke at lignende bevegelser ikke kan oppstå i Amerika. Vi har sett det før: Mccarthyisme, George C. Wallace, Huey P. Long i Louisiana, Father Coughlin, tilbake til Ku Klux Klans storhetstid. De kom og forsvant, men var farlige nok, især for afroamerikanere. For Trump lyktes ingen av disse i å vinne makten, med unntak for Long i Louisiana.

Nasjonalkonservatisme/fascisme

For å forstå om Trump kan kalles fascist, er det avgjørende å forstå hva som skiller europeisk fascisme fra mer konvensjonell, autoritær nasjonalkonservatis-

me. Den sistnevnte av Spengler-typen, eller for eksempel av den sort Franz v. Papan og den tysk-nasjonale Alfred Hugenberg sto for i Weimar-republikkens sluttfase 1930-33 (og som ga Hitler makten). Eller i dag i de ulike ytterliggende høyre-radikale bevegelsene i Europa, Le Pen, Wilders, AfD, PiS i Polen, Fidez i Ungarn.

Mellom disse og tradisjonell konservatisme er det åpnet et gap.

Nasjonal gjenfødelse

Europeisk fascisme var en ytterliggende, sekulær revolusjonær impuls som ville gjenføde nasjonen fra dekadanse og ydmykelse - og ikke ville la seg stoppe av

noen moralske hindringer i dette forsett. Derav synet på vold som en rensende og «mandig» aksjonsform og på massene som en formbar, lett opphissende kraft som dannet bakgrunnen for Førerenes makt.

Fascismen skilte seg klart fra vanlig borgerlig moral. I denne forstand var fascismen også anti-konservativ. Men den var alltid villig til å inngå partnerskap med denne autoritære nasjonal-konservative høyresiden. Det viste seg da Adolf Hitler ble gitt makten av denne falanken i 1933, eller i Italia under Giovanni Giolitti i begynnelsen av 1920-tallet.

Fascismens ideologi

Europeisk fascisme sto for en ideologi som var vitalistisk (viljesdyrkende), metafysisk og idealistisk (i filosofisk forstand: Virkeligheten var av åndelig natur). Fascismen var i en viss forstand ikke-materialistisk, selv om regimene forespeilte folket en høyere levestandard uten sosiale skiller etter at krigen var vunnet. Antisemittismen var nazismens

Trump er en klassisk oligarkisk kapitalist som er som en hund etter gevinst

særkjennet. Den kom senere til Italia og ble gradvis et europeisk kjennetegn ved all fascisme.

Fascistene så ikke menneskenes mål i materielle termer, men så massene som tjener i nasjonens gjenoppbygging og som byggesteiner i generasjonenes kamp for større raserenhet og makt. Fascistisk ideologi har estetiske innslag som ligger Trump fjernt. Målet var et samlendende nasjonalt fellesskap under én fører, der nettopp likheten viste seg i fellesskapet under hans ubegrensede domene. Arbeiderklassen skulle inkorporeres i nasjonen, ikke hamres i stykker av klassekamp.

Fascismen var derfor en nesten metafysisk politisk ideologi med over-historiske mål: erobring av hele kontinenter, økonomisk og kulturelt, raserenhet, muskulær mandighet, masseappell, oppisking av (pseudo) deltagelse i massemøter, en ikke-religiøs kultur, karismatisk lederskap og militarisering av samfunnet, ofte gjennom dannelse av egne militser for partiet. Voldsdyrkelse.

Donald Trump er ikke der, selv om vi ser betydelige berøringsflater.

Trump er noe fascistene alltid foraktet

Den store forskjellen i forhold til den klassiske fascismen er imidlertid at Trump er noe fascistene alltid foraktet: en plutokrat. En pengemann som bare har ett mål: egen berikelse. Trump er en klassisk oligarkisk kapitalist som er som en hund etter gevinst, både personlig og når han forhandler om avtaler med andre land (som mineralavtalen med Ukraina). Deals er eiendomsmagnatens modus operandi. Vi ser nå i USA det som må være den mest korrupte president i nyere tid.

Fascister av alle slag ville styre kapitalismen ovenfra, underlegge økonomien politiske målsettinger. Vi snakker om en politikkers autonomi overfor økonomien. Benito Mussolini forsøkte seg med korporative ordninger mellom arbeid og kapital, organisasjoner styrt fra den totalitære staten - ovenfra. Hitler brukte partiet og sentralbanken som styringsorganer.

Poenget var å bruke økonomien til partiets overordnede mål: erobringsskrig, raserenhet og nasjonal enhet.

Amerikanske særtrekk

Å kalle Trump en fascist overser disse sentrale sammenhengene. Trump er en amerikansk autoritær nasjonalist. Han står i en tradisjon av amerikansk isolasjonisme koblet til rasismen tilbake til Ku Klux Klan, pluss elementer fra det gamle republikanske partiet: statsskspis.

Det gjør ham ikke mindre urovekkende. Men først ved en slik erkjennelse får vi en klarere idé om hvilke sosiale, økonomiske og politiske krefter han tjener.

Trump er noe fascistene alltid foraktet: en plutokrat